

(National Library of Medicine) a megrendelések felét négy óra vagy még kevesebb idő alatt teljesítik, 96%-át pedig 24 óra alatt. Minőségi változások is érzékelhetők, mivel a szkennelő munkaállomáson dolgozó operátor figyelni tud a dokumentum minőségére.

/CORNISH, Alan: The Relais document delivery system: an innovative model for resource sharing. = Journal of Interlibrary Loan, Document Delivery & Information Supply, 10. köt. 3. sz. 2000. p. 77-84./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Docster: közvetlen dokumentumküldés

A *napster* rendszerhez hasonlóan, amelyben különböző szervereken lévő zeneszámokat lehet letölteni, meg lehetne oldani a dokumentummásolatok szolgáltatását is. Ehhez a *napster* fájlelosztó rendszerét lehetne alkalmazni, amelyben nincs központi tároló, hanem a találatok a keresett dal lelőhelyjegyzékét alkotják.

A *docster* olyan új bibliográfiai irányító rendszer, amely a fájlok tárolását és a *napster*-féle kommunikációs protokollt ötvözi. A *docster* nemcsak a hivatkozásokat tárolja, hanem magukat a szövegfájlokat is, és marad kapcsolat a hivatkozások metaadatai és az egyes vonatkozó fájlok között.

Képzeliük el, hogy a kutató egy cikk olvasása közben olyan új hivatkozást talál, amelyet le szeretne tölteni a saját gépére, és a *docster*-en keresztül kapcsolódhat azokhoz a szerverekhez, amelyeken megvan a cikk másolata. Ma ezt még így nem lehet megtenni, a könyvtárak nagyon szigorúan függnek a szerzői jogi szabályoktól. De át lehet úgy alakítani a *napster*-modellt, hogy ne sértse a szerzői jogi előírásokat. Ehhez a „tisztességes használat” fogalmát kell általánosítani, amibe belefér pl. az, hogy egy kutató elküldi kollégájának egy cikk másolatát. Ettől a lépéstől nem áll nagyon távol, ha koordinált másolatszolgáltatásról beszélünk, amelyben központi szerver biztosítja a tisztességes felhasználást, és a rendszer nem sérti a kereskedelmi szolgáltatók érdekeit. Jó például szolgálhat az az eset, amikor az olvasó egy régi folyóiratból kér olyan cikkmásolatot, amely még nincs elektronikus formában. Ekkor a küldő könyvtár gépre viszi, és ezzel elérhetővé teszi a cikk iránti többi igénylő számára is.

A könyvtárosok már elégszer megmutatták, hogy betartják a szerzői jogi előírásokat. A kutatóintézeti könyvtárak évente több tízezer másolat iránti kérelmet töltenek ki, és fizetik ki a jogdíjat. Ettől a kiadók jól járnak, de a könyvtárosok továbbra is helyben topognak, feleslegesen párhuzamosan másolják vagy szkennelik a dokumentumokat.

Mivel mindenki biztos abban, hogy a könyvtárak fizetnek, a struktúrát át lehet emelni a *docster*-be, intézeti vagy konzorciális szinten egyesítve a *docster*-szervereket. Ebben az esetben egy nagy intézet tanszéki könyvtára megadott témakörben több száz vagy több ezer kutatót tud kiszolgálni, akik a *docster*-megrendeléseket a könyvtáraikon keresztül küldik.

A *rendelés/teljesítés* a következő lépésekből áll:

- (1) X intézetben A kutató kér egy cikket;
- (2) az ő *docster*-kliense használja X Egyetemi Könyvtár *docster*-szerverét;
- (3) X Egyetemi Könyvtár *docster*-szervere elvégzi a keresést a rendszerben lévő többi *docster*-szerveren;
- (4) Y Egyetemi Könyvtár tud arról, hogy az ő lokális rendszerében lévő B kutatónak megvan ez a cikk;
- (5) Y Egyetemi Könyvtár elkéri a megrendelést;
- (6) Y Egyetemi Könyvtár utasítja B kutató *docster*-kliensét, hogy küldjön másolatot A kutatónak;
- (7) A kutató elolvassa a cikket, elvégzi a kutatást, Nobel-díjat kap, a díjat X egyetemnek adományozza.

Mindez csak néhány másodpercet vesz igénybe, és az azonosítás csak X és Y egyetem szintjén történik. A részt vevő kutatók adatait csak az egyes intézeteken belül ismerik.

A *rendszer kiépítéséhez* szükséges lépések:

- **Infrastruktúra:** a *napster*-protokollnak vannak már különböző változatai, egyik sem igényel lényeges módosítást. Még ki kell dolgozni az egyesítési protokollt, de ez sem okoz nehézséget, ha a *Docline* felépítését követik. Szükséges még a *docster*-kliens és a bibliográfiai metaadatok integrálása.
- **Biztonság:** a protokollt úgy kell körültekintően meghatározni, hogy az ne kompromittálja az egyéni felhasználó gépét. Néhány alapvető hitelesítés is szükséges lesz a forrás- és a célintézet azonosítására. Ezek nem egyszerű feladatok, de vannak már megoldásaik.

Előnyök:

- Időmegtakarítás: bármely, a docsterben lévő cikk azonnal megkapható a kérelmek kitöltése, azonosítás, raktárból történő kikeresés, másolás stb. nélkül.
- Helyi keresési funkciók beépítése a docster-kliensbe: ennek révén a rendszer először a helyi teljes szövegű állományt vizsgálja meg, majd a helyi katalógust az esetleges nyomtatott változatért. Ha ezek nem hoznak eredményt, a kérés automatikusan továbbítódik, és az esetleges korrekciók után valamely létező rendszertől (pl. OCLC, RLIN, Docline) Ariel-küldeményként megérkezik a szükséges cikk másolata a helyi docster-szerverre. Így újabb igény esetén a cikk már elérhető a docsterben.

Bár technikailag megoldható, hogy a kutatók kikerüljék a könyvtárat, a könyvtáraknak mégis fontos szerepük marad:

- az olvasók bíznak bennük, mivel hosszú évek óta bizalmasan kezelik az egyénekre vonatkozó információkat;

- számos értéknövelt szolgáltatást tudnak nyújtani, mint pl. a docster-keresések integrálása más funkciókkal;
- a kutatók nagy része határidős feladatokat végez;
- az olvasók egy részének nem okoz problémát, hogy fizessen az azonnali szolgáltatásokért.

Ahogy a docster terjed, egyre több cikk kerül be a rendszerbe. Néhány közülük elég régi lesz ahhoz, hogy a „public domain” kategóriába kerüljön. Az évek múlásával a cikkek megsemmisülésük helyett ilyen dicső státust kapnak. A public domain cikkekért pedig már senki sem kér pénzt. Ha hozzáteszünk még a terjedő online publikálást, a mai elektronikus kiadás és a tegnapi nyomtatott archiválás közötti távolság egyre csökkenni fog. És eközben nő a docsteren keresztül – a szerzői jogi szabályok betartásával – elérhető dokumentumok száma.

/CHUDNOV, Daniel: *Opinion paper: docster – instant document delivery. = Interlending & Document Supply*, 29. köt. 1. sz. 2001. p. 23–27./

(Viszocsekné Péteri Éva)

Könyvkereső a weben

KÖNYVKERESŐ

A Magyarországon elsőként, elektronikus könyv-kiskereskedelem céljából létrejött Könyvkereső múltja 1992-ig nyúlik vissza, amikor a Typotex Elektronikus Könyvkiadó megkezdte az adatbázis építését. A folyamatos fejlesztés, frissítés eredményeképpen az adatbázis ma több mint 74 000 könyv és 5000 kiadó, terjesztő, bolt adatait tartalmazza.

A három nyelven (magyar, angol, német) üzemeltetett és sok szempontú visszakeresést biztosító adatbázist a Könyvkereső munkatársai hetente frissítik a szakmai lapokban megjelent, és a kiadótól első kézből kapott könyvadatok felhasználásával. Frissítéskor a könyvek bibliográfiai adatain (kiadó, szerző, cím stb.) kívül gyakran bekerül az adatbázisba a könyvek borítója és szinopszisa is.

A Könyvkereső látogatóinak száma havonta eléri a 25 ezret. A vásárlók az adatbázisban kereshetnek

a szerző, cím, sorozat, kiadó, kiadás éve, ár és még 22 tematikus besorolási szempont szerint. A megtalált könyvre kattintva bővebb tájékoztatást kapnak a könyvről, további ugrópont segítségével a könyvre vonatkozó kritikákat és a partnerkiadó honlapját is elérhetik.

A Könyvkeresőhöz érkező megrendelés alapján a virtuális könyváruház munkatársai a teljes hazai könyvkiadatlóból felkutatva beszerzik, és postai úton a vásárlóhoz továbbítják a keresett könyvet. A külföldről egyre nagyobb számban érkező megrendeléseket is igyekeznek teljesíteni.

A www.TOP1000.hu nyilvántartása szerint az online kereskedelem kategóriában hétköznapokon a második leglátogatottabb honlap. A www.legjobblap.hu a könyvkereskedelem kategóriában 5 csillaggal (maximum) minősítette a Könyvkeresőt.

Szőke Tiborné